

in dela veliko škodo. Tudi človek večkrat — od strasti gnan — sebi in drugim zelo škoduje.

Potem reka mirneje teče, in ko se v morje izlije, zgubi svoje ime. Tudi človek postaja proti koncu življenja mirneji, — njegove stopinje so počasneje, — in po smrti je njegovo ime — pozabljeno.

I z p e l j a v a.

Reka je od začetka le mali studenček; kmali zedinijo se pa še drugi studenci in potoki z njim, in narase se tako v mogočno reko, ktera more nositi težko obložene barke. Tako je tudi človek od kraja malo slabotno dete. Potem prihaja močnejši, kmali postane mladeneč, naslednje krepostni mož, ki more delati težke in umetne reči.

Kakor reka hitro in neprenehoma naprej dere, tako hitro beži tudi čas življenja brez počitka. Po velikih nalivih se reka tako naraša, da svoje ograje predere in po polji zelo razdeva in škodo nareja. Enako tudi dostikrat človek, gnan od svojih strasti, dela doprinaša, ki so njemu in drugim ljudem v škodo in veliko zelo.

Preden se pa reka v morje izlije, počasneje in mirneje teče, in zedinjena z morjem tudi zgubi svoje ime. Ko se človeku življenja čas že nagne, je tudi on mirneji, hoja njegova je počasnejša in manj krepostna. In ko oko zatisne in gre v tih grob, kmali, kmali se zgubi njegov spomin, in tudi njegovo ime se kmali pozabi. —

Pomenki

o slovenskem pisanji.

v.

U. Razum je intellectus, *um* zlasti mens; kako je pa to, da se med ljudstvom tolikrat sliši *vum*, *vumen*?

T. Ker Slovenec v začetku nima rad samoglasnikov, torej posebno po zahodnjih krajih takim besedam rad prideva kak soglasnik *j* ali *v*, p.: jaz stsl. az', jagnje latinsk. agnus, jelen n. elen, jeden n. eden, jigla ali jegla n. igla, jigra n. igra, voje n. oje, vokno, vosa, vud, vuk n. okno, osa, ud, uk; celo pri tujkah p. jerbati ali verbati (erben), jerperge (Herberge), jesih (Essig), Jeva (Eva). Tako izgovarja Goreneč

raji vum, vumen, jiskati ali jeskati n. um, umen, iskati, kakor izrekuje Doleneč, in kakor piše nekdanji Slovenec, sedanji Serbljanin i. t. d.

U. Po tem je tudi prav, da pišemo sploh um, umen, iskati, ker v pisanji velja edinstvo; v glagolu je pa še ni, ker zdaj se bere *umim*, *razumim*, *razumijo* in *umem*, *razumem*, *razumejo*, sem *razumel* in *razumil*.

T. Omenjeni glagol se šteje v novoslovensčini po sedanji obliki lahko v III. in v IV. red, in po tem se ravna tudi pomen; glasi se ali *uměti*, *umém* (intelligo), ali pa *úmiti* *úmim* (illustro), in tako v vsih sestavah in naklonih (umeti verstehen, *úmiti* *úmíti* abrichten, — razumiti koga einem etwas begreiflich machen).

U. Zdaj vem, kdaj mi je pisati *razumem*, *eš*, *ejo*, in kdaj *razumim*, *iš*, *ijo*, i. t. d. Ali časi se bere *umem*, *umes*, *ume*, časi pa *umejem*, *umeješ*, *umeje* — kako pa je to?

T. Kdor hoče sedanjo slovensčino umeti, je treba, da razumé kolikor že nekdanjo. Mnogi so jeli res pridno se pečati s staroslovensčino, in tako se nam je marsiktera stara oblika spet prikazala v pisanji, dasiravno se je bila zgubila v govorjenji. Stara slovensčina je pregibala veliko glagolov v III. redu pa v 1. razredu (bogati — *ejû*, *eješ* . . *želéti* — *ejû*, *eješ* i. t. d.), katerim se je obrusila in skerčila že zgodaj prvotna sedanjikova oblika *ejû* ali *ejem*, tako da se zdaj skoz in skoz le v 2. razredu spregajo (bogati — *im*, *iš* . . *želim*, *iš* i. t. d.) Le petero glagolov je še ostalo v 1. razredu III. verste (*šteti* — *štejem*, *smeti* — *smem* (smejem), *speti* — *spem* (spejem), *umeti* — *umem* (umejem) in *imeti* — *imam*. Kakor se je celo spremenil poslednji, tako se je pozabila skorej popolnoma oblika *smejem*, *spejem* in *umejem*, in kakor uni, zlasti začinjavni glagoli, sega ali sili že tudi glagol *umeti* — *umem* v 2. razred *umeti* — *umim*, *umíš* . . 3. mn. *umé* nam. *umejo*, kakor *bogaté*, *želé* n. *bogatijo*, *želijo* (cf. čes. *uměti* v sed. č. *umim*, *iš*, *i*, *ime*, *íte*, *ěji*; serb. - hrov. *smiem*, *umijem*, *razumijem*, v 3. množ. osebi: *smiju*, *umiju*, *razumiju*).

U. Da ne preskoči popolnoma v 2. razred, ali čem tedaj pisati *umejem*, *-eš*, *-e*?

T. Ker bi se a) *smejem* in *umijem* na dve plati lahko obrnilo, ker b) *umejem* morda nikjer med Slovenci ni znana,

ker c) rabijo tudi drugi Slovani umem; smemo tudi mi ostati pri navadni obliki umem, smem, spem.

U. Ali ni oblika, umeti, umem ga (ich verstehe ihn) in úmiti, úmim ga (ich richte ihn ab) le slovenska novota?

T. V serbskem ima že Vuk ta razloček, torej ga smemo ohraniti tudi mi, ker nam je časi prav koristen in celo potreben. — Drugače pa je s tem, kar se bere v Novic. I. 1861.: „Za nemško besedo „Begriff“, ki se po starem imenuje slovenski: „zapopadek“, so nekteri, čuteč okornost te besede, po nemškem narejene, začeli rabiti besedo: zaumen, ktera bo pa težko jezikoznancu po vsčči. Če je tisti, komur se je prvemu beseda zaumen priljubila, mislil na koreniko: *um*, torej na neki glagol: zaumeti, imela bi po vsakem glasiti: zaum ali pa zaumek. Če je pa beseda prav vlita, mora izhajati iz glagola: zaumeniti (kakor pomen od pomeniti), kterege pa ni in biti ne more, ker slovenski jezik teh dveh predlogov (*za* in *u*) pri glagolih skup ne déva, kajti edini glagol te podobe zavdati se ne da zagovarjati po primeru drugih slovanskih narečij. Besede zaumen bi se torej po moji misli bilo ogibati (M.)“.

VI.

U. Zapopasti (begreifen) in zastopiti (verstehen) — ali nista to prav kranjska glagola?

T. Ali, — ker v tem pomenu (begreifen t. j. mit dem Verstande) ju nima ne staroslovensčina ne drugo slovanstvo; novoslovensčina ji je pa že zgodaj skovala po nemsčini. Bere se tudi v hrovaškem in serbskem zapopasti, zapopadati (ergreifen, ertappen; nicht loslassen mit Geschwätz). Sploh znana pa je popastiprehendere (fassen, ergreifen).

U. Popade se z zobmi in zapopade, zastopi pa z ного, kakor prav piše Metelko: „Prav za prav se z nogami zastopi, ne z glavo; hišo zastopijo, kadar koga lové, da jim ne uide“.

T. Res je to; ali vendar, da tako rečem, vnanjih ali telesnih besedi se ne smemo in ne moremo celo znebiti za no-tranje ali duhovne pomene, dokler nismo zgolj duhovi. V vseh jezikih ravnaajo tako, in nekdaaj so mimo sedaj še vse bolj tvarske imena ali znamke dajali celo duhovskim močem in rečem.

U. Pa zdaj hoče marsikteri več zastopiti z ного, kakor so nekdaaj razumeli z glavo!

T. Sej pa tudi res marsikteri več zastopi z nogo, in več popade in zapopade z zobmi ali s predolгим jezikom, kakor pa z umom ali z glavo.

U. Kdaj in kako smem torej rabiti una zlasti kranjska glagola?

T. Iz poprejšnjega razvidiš, da se intelligere (begreifen t. j. mit dem Verstande) dobro slovenski reče: umeti, razumeti; zapopasti (zapopad, zapopadek Inbegriff, Inhalt) je sicer Markova beseda, ktere se je ogibati, pa težko ogniti. — Zastopiti je prav za prav vertreten t. j. in den Weg treten, navadno (gemeinhin, pravi Murko) verstehen, auffassen. Pa že Dalmatin je pisal zastop, a Verstand, zastopiti, zastopen, zastopnost, in Marko Pohlín zastopnu (intelligibiler)!

U. Zastopi menda tisti, kateri ima široke podplate in kaj zemlje ali dobre tla, da terdo stoji in postopa! Naši novičarji kej pogostno pisarijo od zastopnikov, ki znajo zastopiti in zastopati, in sedanji čas imamo dokaj zastopnikov v srenjskih, mestnih, deželnih, državnih zborih, da smo skorej vsi v stopah, in senam godí kakor prosu, iz kterega ima biti pšeno in po tem kaša — otročja paša!

T. V tem pomenu je pa že v stsl. zastûp' tuteló, opitulatio, zastûpiti -ati -ovati opitulári, defendere, zastûpnik' propugnator, zastûpnica patrona; v rus. tudi žensk. spola zastûpa; čes. zastoupiti -ovati koho, zastupce — itel — ovatel (Repräsentant; Anwalt); v serb. - hrov. zastupiti, zastupati koga v ravno tem smislu. Torej se prav piše tudi v novoslovensčini zastopnik; beseda ni napačna.

U. Beseda zastopnik res ni napačna, ali marsiktera oseba, kateri pravijo zastopnik, je napačna, in da naši zastopniki tudi postopajo, in časi še hudo postopajo, je sim ter tje pisarica in govorica. In to je tudi napaka in postopanje je gerda, pa še naglavna napaka, dasiravno sem nedavno bral, da temu in temu človeku bo njegovo zmerno in krotko postopanje brez dvoma ali gotovo koristilo!

T. Bolehnemu človeku zmerno pa krotko postopanje res tudi utegne koristiti zlasti pod milim nebom, v zdravem zraku; in le v tem smislu je v stsl. postûpiti -ati procedere in postûp' gressus, in enako v vseh sedanjih slovanskih jezicih. Postopati t. j.: vorgehen, verfahren, in postopanje t. j. der Vorgang, das Verfahren — v tem pomenu so

si jo pa skovali novejši čas nekteri hrovaški pisatelj in iz njih spisov so jo pobrali nekteri slovenski Hrovatje, da zdaj postopajo nam. delajo, ravnajo, in postopanje jim je djanje, ravnanje, ravnava, početje, počenjanje, delanje i. t. d.

P a š n i k.

Lepo cvetje, koristen sad.

Geslo sedanjega časa se glasi: „Naprej“. Kdor se sčasom naprej ne pomika, zastaja, in čas ga prehití. Tudi šolstvo verlo napreduje. Veliko se je v preteklih desetih letih prenaradilo in popravilo. Vse človeško pa je nepopolno, nestanovitno in razpade, če se ne popravlja in ne zboljšuje. Tako je tudi šolstvo, — če ne gre naprej, začne pešati in hirati, in svoj namen zgreši, ako tisti duh, ki ga oživlja, iz njega zgine.

Namesto pa, da bi le sedanji čas hvalili, ozrimo se enkrat v pretekle čase, in nekoliko prevdarimo, ali je res vse novo, kar se sedanji čas piše in govori. Našli bomo, da so naši predniki marsiktero reč bolj učeno, postavno in na serce znali povedati in rzsoditi, kakor sedanji ljudje, kateri večkrat presojujejo reči, ktere so že davno presojene in dognane.

Sedanjega časa se je lotila nekaka vertoglavnost, ktera tudi v šolo silí, in stavi vse svoje zaupanje velikrat na vse druge reči, kakor pa na edino potrebne. Vendar je že stara resnica, da šola le toliko veljá, kolikor je učenik v nji vreden.

Da bi bolj varno napredovali, ne prezirajmo del nekdanjih slavnih mož, naj že bodo cerkvenega ali svetaega stanú, kateri nam dajejo kej lepe zglede — kakor tudi slavoznani pedagog Kelner v svojih Aforismih piše §§. 96, 97 — učimo se od naših prednikov mladost podučevati, ker bili so časi, ko se ni toliko od izreje in odgojevanja pisalo, pa je zrastle ljudstvo, ktero je bilo Gospodu dopadljivše memo današnjega.

Neki keršanski učenik o tem tako le piše. „Verh tega, kar nam pedagogika vsaki dan donaša, prebiram prelepe dela cerkvenih učeníkov in druge spise, ktere je cerkev poterdila, in našel sem, da se v tem neizrečeno bogatem sadunosniku tudi dobí marsiktero zlato jabelko, ktero je tudi za osebni učiteljski stan primerno. In ker so te resnice vzete iz življenja, kakoršno je v resnici, in večkrat poterjene s mučeniško kervjo,